

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים ש"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 143 כסלו תשע"ו

העלון מוקדש לע"נ ר' יהודה בן זכריה מחפוז ז"ל ע"י בנו הרב"ג ישראל מחפוז שליט"א

פרשת וישב

יעקב הכריע שהאיכות קובעת ולא הכמות...

יושב יעקב בארץ מגורי אביו וגו' (לו, ב)

פירש"י "ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף". ורבים טרחו לבאר את הקשר שבין רוגזו של יוסף לרוגזו של יעקב לישב בשלוה. ובספר **תכלת מרדכי למהרש"ם** ביאר, שהנה נגזר על ישראל שישתעבדו במצרים 400 שנה, אך בפועל נשתעבדו 210 שנים, וזאת משום: א. שהולכים אחר "איכות" השעבוד, וקושי השעבוד גרם שנשתעבדו כמו ב- 400 שנה. ב. שלעולם הולכים אחר הכמות, אלא שמונים את שנות השעבוד מלידת יצחק.

והנה הקשו המפרשים מדוע נענש יוסף ונמכר לעבד על שהוציא דיבת אחיו, והלא בדיני שמים אין מענישין פחות מבן כ', ויוסף היה בן י' שנים. וצריך לומר כדברי הרא"ם (פרי חיי שרה) שאם הוא חכם ביותר מענישין גם בפחות מבן כ', ויוסף היה חכם וחריף נכמ"ש התרגום "בן זקונים- בר חכים". אלא שלמעשה הדבר תלוי אם הכמות קובעת או האיכות, שאם הולכים אחר הכמות אין להענישו עד לגיל כ' אף שהוא חכם, ורק אם האיכות קובעת אפשר להענישו. וזהו שאמר "ביקש יעקב לישב בשלוה", ולכאורה הרי התחילה הגלות מלידת יצחק וכיצד רצה לישב בשלוה, ועל כרחק שהולכים אחר האיכות, וקושי השעבוד ישרים. ומכיון שיעקב הכריע שיש לילך אחר האיכות ממילא ראוי היה יוסף לעונש אף שהיה פחות מבן כ', ולכן קפץ עליו רוגזו של יוסף.

מדוע היו יוסף ורבי אלעזר כבני שבעים שנה ?

כי בן זקונים הוא לו' (לו, ג)

אונקלוס תרגם "בר חכים", ופירש הרמב"ן, שיעקב מסר ליוסף את כל החכמות וסתרי התורה שלמד משם ועבר, ומצא שהוא משכיל בהן כאילו היה זקן ורב ימים. וזהו "כי בן זקונים הוא לו'", שבעיני יעקב היה יוסף נחשב כאחד הזקנים ברוב חכמתו וכן פירש הרד"ק, "כי היה מוצאו חכם בכל דבריו כמו זקן". ונראה להטעים זאת על פי דברי רבינו יוסף חיים זיע"א (בן יהודיע יבמות טז, א) בשם האהל יעקב, שכן הנשמע לאביו ואהוב ללמוד ממנו חכמה ובינה, ובעודו קטן נחשב לגדול בשנים, כיון שקלט בזמן מועט את כל החכמה שאסף אביו בשנותיו הרבות, ונחשב לו כאילו היה חי במשך כל השנים שחי בהם אביו [וזהו שנאמר "כבד את אבך וגו' למען יאריך ימך", שעי' שתכבדו ותלמד מחכמתם יתווסף מנין שנותיהם לשנותיך ונמצא שהארכת ימים]. וכתב הגרי"ח, שזהו שאמר רבי אלעזר בן עזריה (ברכות יב, ב) "הריני כבן שבעים שנה", כלומר שקיבלתי וקלטתי את החכמה שקיבץ אבי בשנותיו, ולכן אף שהנין קטן בשנים הריני נחשב כאיש זקן שקנה חכמה ברוב שנים. וכן הוא הענין אצל יוסף, שאף שבודאי גם שאר האחים למדו תורה מיעקב, מכל מקום יוסף למד את כל תורתו של יעקב, ולכן היה "זקן" יותר מאחיו, מחמת שקיבל מאביו את אשר למד בכל שנות חייו [שור"ר שכ"כ הגרי"ח בדרשות 'בן איש חי' (בפרשתנו)].

החיד"א – מי ששמו יוסף יתקנאו בו קרוביו ורעיו

"ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר" (לו, יא)

בספר נחל קדומים לחיד"א (פר' ויחי) כתב בשם רבי יוסף דילמדיגו בעל ה"כח ה'", שהשם "יוסף" מסוגל לעורר קנאה בלב אחים, ואדם שנקרא כן על פי רוב יקנאו בו קרוביו ורעיו. ורמז לדבר, כי "יוסף" בגימטריא "קנאה" [156].

ולכן קינאו בו אחיו, וכדברי חז"ל (שהש"ר ח, ז) "עוה כמות אהבה שאהב יעקב ליוסף. קשה כשאול קנאה שקינאו בו אחיו".

ב. על פי הנ"ל ביאר רבי יחיאל הלפרין בעל סדר הדורות בספרו ערכי הכינויים (ערך 'אב') את הפסוק "ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר", כי "אב" הוא כינוי לעיקר ושורש הדבר נכמו (שבת כב, א) "אבהון דכולהו דס", וזהו שנאמר, "ויקנאו בו אחיו", "ואביו" כלומר אב ושורש קנאתם היה מחמת "שמר", שהוא נטריקון "מפני רמו שמר", כי השם יוסף מסוגל לקנאה ותחרות. ג. קנאת אחי יוסף רמוזה אף בפסוק "המדנים מכרו אותו אל מצרים" (פס' לר'), שלא נאמר "מדנים" אלא "מדנים" מלשון ריב ומדון נכמ"ש (משלי ו, יט) "משלח מדנים בין אחים", וביאר השם משמואל (מטות תרע"ז), שכלל אומה יש כח טומאה מיוחד לפגום בו בישראל, וכח המדינים הוא כשם מלשון מדנים ומחלוקת, ולכן נמכר יוסף ע"י אחיו מחמת ריב ומדון עד שנתגלגל למדינים.

מרתק – טעותם של השבטים נבעה מכך שיוסף היה היחיד שלא נולדה עמו תאומה

יועתי לכו ונהרגו וגו' (לו, ב)

המפרשים הקשו כיצד רצו השבטים להרוג את יוסף ולעקור בכך אחד מיב' שבטים. ואף אם לדעתם היה ראוי להורגו על פי דין, מכל מקום איך סברו להחסיר ממנין יב' שבטים שעליהם נשען כלל ישראל.

וביאר בספר רזע ברך לרבי ברכיה ברך שפירא (בפרשתנו), שהשבטים סברו שעתיד להיוולד ליעקב בן נוסף, שכך אמר לו הקב"ה "גוי וקהל גוים יהיה ממך" (בראשית לה, יא), ובשלמא "גוי" הוא בנימין, אך מיהו "קהל גוים", וטעו לומר שזהו שבט נוסף שעתיד להיוולד נולפי האמת אלו מנשה ואפרים שעתידים היו לצאת מיוסף, והם במנין השבטים. ולכן היה בדעתם שאחד מהשבטים עתיד למות לפני שישא אשה וילד ילדים, וחשבו שזהו יוסף, שבעיניהם היה עושה מעשה נעורים ומוציא דיבתם וראוי הוא לעונש, ובעיקר בגלל שעם כל שבט נולדה תאומה שנישאה לו לאשה מלבד יוסף ונדבריו הפרקי דר' אליעזר (פלי"ה) "כולם נולדו וזוגתו עמו, חוץ מיוסף שלא נולדה וזוגתו עמו, שהיתה אסנת ראויה לו לאשה". ולא ידעו שלא נולדה עמו תאומה כי אסנת היא רעייתו, אלא סברו שזהו מפני שעתיד למות בעודו בחור. ולכן משהחליטו להורגו על פי דין לא חששו שיחסר שבט ממנין השבטים כי עתיד להיוולד שבט נוסף.

וזהו שנאמר (לו, לה) "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו", שלכאורה היה ראוי לומר "ויבואו", וכן "וינחמוהו" ולא "לנחמו". אלא שהנה פירש"י "וכל בנותיו- רבי יהודה אומר תאומות נולדו עם כל שבט ונשאו", היינו שכל השבטים יחד עם נשותיהם תאומותיהם באו ועמדו לפני יעקב, ורמזו לו בזה שכן נקבע מהשמים שיוסף ימות בעודו צעיר, שהרי איתם נולדה תאומה והוא נולד לבדו, ואם כן יש לך להתנחם כי "בהדי כבשי דרחמנא למה לך". וזהו "ויקומו" שקמו ועמדו כולם לפניו, ועל ידי עמידה זו ביקשו לנחמו וכמבואר.

ב. ובספר שבות יהודה לרבי יהודה אלבא ראב"ד צפרו שבמרקו, ביאר שזהו שאמרו השבטים (לו, יט) "הנה בעל החלומות הלזה בא", ודקדקו חז"ל (ב"ר פד, יד) שהיה להם לומר "חולם החלומות". אלא ש"בעל החלומות" היינו שאינו בעל כי אם לחלומות ולא בעל אשה הוא, שלא נולדה עמו תאומה, ואם כן נגזר כבר משמים שעתיד למות וגברא קטילא הוא, ולכן "לכו ונהרגו".

ג. ובספר פרדס רימונים לרבי רחמים בוכריץ מגדולי דיני ג'רבא פירש, שזהו שנאמר (לו, ד) "וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלום", כי השרוי בלא אשה שרוי בלא שלום (יבמות סב, ב), ולכן כתוב "לשלום" בתיבת חסר, שהיה חסר אשה שהיא השלום, ומחמת כן שנאוהו ורצו להורגו כי סברו שמכך שלא נולדה עמו אשה מוכח שעתיד למות מחמת מעשיו, והצדיקו בכך את שנאתם אליו.

מאיר בן איטה ז"ל ע"י קלינרמן
יוכבד בת שושנה חובשי ע"ה
ידידה בת לאה יקותיאל ע"ה

יוסף בן חביבה עזרן ז"ל
פינה בת אמיליו ע"ה ע"י ר' לביא
זוהרה בת ברוד חצרוני ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוה בת תאגיה ע"ה
אהרן בן יחיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
צביה בת סרה ע"ה

ברכת "שעשה לי כל צרכי" ומכירת יוסף...

יוסף התקבל לשב"ס המצרי בזכות שרטוטי ידו

"ואמרנו חיה רעה אכלתהו" (שם)

"אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו" (לט, כג)

בספר 'קול יהודה' (עמ' קמט) לראש ישיבת 'פורת יוסף' רבי יהודה צדקה זצ"ל, העיר מהו "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו", וכי מה סבר אותו שר לראות בידו של יוסף, ותירץ בשם רבי יוסף צרפתי בעל היר יוסף, שכשראה השר שיוסף מצליח בכל מעשיו, נסתפק מהי הסיבה לכך. כי מחד, יתכן שהוא צדיק גדול וה' איתו, ואם כן נאמן הוא וראוי למנותו על כל האסירים. ומאידך, אפשר שהצלחתו נובעת מחמת שהוא בר מזל, אך אינו הגון ואין למסור בידו את בית הסוהר. ברם, אם האדם מצליח מחמת מזלו הרי שיהיה סימנים לכך בשירטוטי כף ידו, ולכן התבונן בכף ידו של יוסף, ומשלא ראה שם שרטוט המעיד על מזל, הבין שהצלחתו היא מכח צדקתו ויראתו. ומעתה יאירו דברי הכתוב, "ויתן שר בית הסוהר ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסוהר", והאמין בו כי "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו", שלא ראה סימן של מזל בידו, ומכך הבין ש"ה' איתו, ואשר הוא עושה ה' מצליח", שהצלחתו מה' וירא שמים ונאמן הוא.

הקשה רבי שלמה גאנצפריד בספר אפריון, מדוע הוצרכו לחפש תירוצים, והרי יכלו לומר שלא ראו את יוסף ואינם יודעים היכן הוא. ותירץ, שלא רצו להוציא שקר מפיהם ולכן התחכמו לומר דבר המשתמע לשני פנים, ואמרו "חיה רעה אכלתהו", שכן כתב בבניה לעתים (דרוש טו') שמי שאינו שומר את לשונו נקרא חיה רעה, והם סברו שיוסף מדבר עליהם לשון הרע ולכן ראוי הוא לעונש, ואם כן "חיה רעה אכלתהו", כלומר שהלשון הרע גרם לו זאת. ולפי זה ביאר כמין חומר מדוע קנו השבטים נעלים בכסף שקיבלו עבור יוסף, וכפי שדרשו חז"ל (ילקוט'ש רמז קמ"ב) על הפסוק "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים". שהנה כתב המהרש"ל לגבי ברכת "שעשה לי כל צרכי" שנתקנה על המנעלים, שכשהאדם נועל מנעלים מעור הבהמה מעיד הדבר שהוא מושל על בעלי החיים וכל שכן על הרום והצומח. והיות שהאחים חשדו ביוסף שגם בלשונו לא היה נחשב הוא בעיניהם כאדם אלא כבעל חי ונכ"ל שהוא כחיה רעה, ולכן היה ראוי לדעתם לקנות דוקא מנעלים בכסף שקיבלו עבורו.

"יום הולדת חגיגה נחמדת" לפרעה או ליהודים ?

האם יוסף היה מוציא ציצייתו מחוץ לבגדיו

כמנהג בני אשכנז ?

"יום הולדת את פרעה" (מ, כ)

"ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי" (לט, יב)

פירש"י שהיה זה יום ההולדת של פרעה. ובמדרש שכל טוב (כאן) אמרו, "יום הולדת את פרעה. רוב בני אדם מחבבים יום הולדתם ושמהים בו ועושים בו משתה". והנה רבים הוכיחו מכאן שהמנהג לחגוג את יום ההולדת אינו מנהג יהודי, כי רק אצל פרעה מציינו שחגג ביום זה, והוא מנהג גויים. וכן כתב האדר"ת בספרו נפש דוד, "בכל לבי כעסתי על המברכים ביום הולדתי, ומרגלא בפי מעודי שלא מצאנו שמחת יום הולדת בתורתנו הקד' מלבד בלידת פרעה. דבר זה אינו לרוח עם קדוש המקובל אצלנו, ונח לו שלא נברא משנברא, ואם כן למה נשמח ביום הולדתנו בטרם ידענו שהועלנו בבריאתנו. ורק צדיקים יכולים לשמוח, אך אנו מה חיינו מה מעשינו ומה צדקותינו".

ב'מנחה בלולה' לרבי אברהם הכהן רפפורט הביא מדרש שתפשה בד' כנפות ציצייתו של יוסף. ופירש רבינו יוסף חיים זיע"א ביעור יוסף חי, שהקליפה הטמאה של אותה אשה חששה פן יבואו הציצייות ויטפחו על פני יוסף ויפרוש מהעבירה, וכמעשה (מנחות מד, א) באדם שהיה זהיר בציצית ונודמנה לו עבירה, ופרש ברגע האחרון מחמת שהציציות טפחו על פניו, וכדי למנוע זאת תפשה אשת פוטיפר בכנפות הטלית של יוסף שבהן תלויים הציצייות.

[ובספר 'כבוד יעקב' לרבי יעקב כהן מרבני גירבא הוסיף, שעל כך נאמר (משלי ו') "נואף אשה חסר לב", ש"לב" היינו לב' חוטי הציצית (ח' בכל כנף), ואותו אדם שנואף הוא משום שחסרה לו הציצית שבה יש לב' חוטים].
ב. ולכאורה מוכח מכאן שיוסף היה מוציא ציצייתו מחוץ לבגדיו כמנהג בני אשכנז, ושם לא כן כיצד תפשה אותם. אלא שבזמנם היו לובשים מעיל וגלימה, ושאל היה מנהגו להניח את הטלית קטן על בגדיו, וכפי שכתב מרן השו"ע בהלכות ציצית (ח, יא, ועיין ביחוד ח"ב סי' א' בבירור דעת מרן בזה), שעיקר מצות טלית קטן ללבושו על בגדיו, וממילא היו אף ציצייתו בחוץ.

אלא שרבי חיים ויטאל (שע"כ ז, ב) העיד שהאריז"ל היה לובש הטלית קטן מתחת למלבושיו, ושהלובשים טלית קטן על בגדיהם טעות גדולה היא והיפך האמת. ובספר סולת בלולה (ח, ד) כתב בשם גורי האר"י שהוכיחו כן מהמעשה הנ"ל באותו אדם שהיה זהיר בציצית, ששמע על אשה בכרכי הים, וכשעלה לישב ערום כנגדה, טפחו ציצייתו על פניו, ונשמט וניצול מהעבירה. ומשמע שהטלית קטן היא מתחת הבגדים כולם (שהרי למרות שהוריד את בגדיו נשארה עליו הציצית). ולפי זה אפשר שכן היה אצל יוסף, למאן דאמר שלעשות צרכיו נכנס (סוטה לו, ב), אך למאן דאמר שבא לעשות מלאכתו, על כרחך שהוציא ציצייתו בחוץ, ואם נאמר כג"ל שהיה לובש הטלית על בגדיו יהא מוכח מכאן שלא כהאריז"ל, וצריך עיון.

ב. אולם רבינו יוסף חיים זיע"א כתב בבן איש חי (ש"ר פר' ראה), "יש נוהגים לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום טוב, וסימן יפה הוא, וכן נוהגים בביתנו. ויש נוהגים לעשות בכל שנה סעודה ביום שנכנס בו האדם בברית, ומנהג יפה הוא וערב לי מאד, אך לא נהגנו בזה". ובספרו בן יהוידע (ברכות כח, א) ביאר את המעשה ברבי אלעזר בן עזריה שנתמנה לנשיא, ואומרת על כך הגמ' ש"בההוא יומא בר תמני סרי שני הוה" ונעשה לו נס ונחיו לו יחי' שורות של שער שיבה. ולא אמרו "ההוא יומא" אלא "ההוא יומא", כי היה זה יום הולדתו של רבי אלעזר, ולכן נעשה לו נס, כי ביום הלידה המזל של האדם חזק ומוצלח, ועל כן נוהגים שכל אדם יעשה ביום הולדתו יום טוב לעצמו.

אשת פוטיפר תפשה בבגדי הכהן גדול של יוסף

ג. ולדברי מרן ראש הישיבה הגאון רבי אלעזר מנחם שך זצ"ל חגיגת יום ההולדת תלויה ב"חתן השמחה". וכלשונו (מחשבת מוסר, פר' ואתחנן) "אנשי עולם הזה מבקשים את הנאות העולם, ובכל יום שעובר נחסר עוד יום של הנאות מימי חייהם ומתקרבים ליום מותם. אדם כזה שחוגג יום הולדת לאחר שנה נוספת שעברה, הוא כסומא, שאינו רואה ואינו מרגיש שזהו יום של עצב עבורו שבו מתקרב יותר ליום מותו, ויש לו שנה אחת פחות ממה שהיה לו בשנה שעברה, ואם כן לשמחה זו מה עושה. אך אדם שיועד שיפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, ומנצל את רגעיו לאסוף מרגליות יקרות, הלא הם התורה והמצוות, ומקדש את שם ה' בעולם בכל רגע, הרי שחיייו הם חיי נצח, ולו נאה השמחה ביום הולדתו, כי ביום זה נוספה לו עוד שנה של חיים אמיתיים ושל זכויות הנצברות בעולם שכולו נצח".

בספר 'כסף נבחר' לרבי אבי עזרי מרגליות העיר מדוע תפשה בבגדו ולא בידו. ותירץ שהכתונת פסים שעשה יעקב ליוסף היתה בגדי כהן גדול, שבזמנם העבודה היתה בבכורות, ויוסף היה נחשב כבכור ומשמש ככהונה גדולה, ואף במצרים היה לובשם. והנה אמרו במדרש (ילקוט'ש דברים תתקל"א) שהבעל ארמית עובר על איסור כלאים, כי הוא חיבור בין מין לשאינו מינו. ומאידך גם בגדי כהונה הם כלאים. ולכן תפשה בבגדי הכהונה של יוסף, ואמרה לו מדוע אינך רוצה להיות עמי משום איסור כלאים, והרי בגדי כהונה הם כלאים והנך לובשם. וזהו "ותתפשהו בבגדו", שתפשה אותו בטענתה על בגדיו. [וצריך עיון שהרי האחים הפשיטו מיוסף את כתונת הפסים וכיצד היה לובשה במצרים].

עלון אחד, אלפי קוראים, ורבבות זכויות לעילוי נשעת יקיריך !

עקב הביקוש הרב להרחבת תפוצת העלון בבתי כנסיות רבים ברחבי הארץ ובחו"ל, יש בידיך להיות שותף ביזוי הרבים, ולהנציח את העלון לזכר קרוביך. לפרטים: 08-9452903

לע"נ אברהם בן משה וזהרה יחיאל ז"ל ♦ אברהם בן ציפורה חברוני ז"ל ♦ יוסף בן חנה טייץ ז"ל ♦ שרה בת חנה מן ע"ה

נתנאל בן תמורה לוי ז"ל
ג'מיל בן יוסף ימיני ז"ל
יוסף בן כמיסה ז"ל

רחמים בן יוסף כהן ז"ל
חסיבה בת מסעודה בן אבו ע"ה
מרים בת יחיא ע"ה ע"י גב' אברהם

שלום בן יפת גלעד ז"ל
אברהם סגל בן שבתאי הלוי ז"ל
סלחה בת אסתר כהן ע"ה